

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 395

**Finanse i rachunkowość
na rzecz zrównoważonego rozwoju –
odpowiedzialność, etyka, stabilność finansowa
Tom 1. Finanse**

Redaktorzy naukowci
Grażyna Borys
Robert Kurek

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja wydawnicza: Elżbieta Kozuchowska
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Magdalena Kot
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-519-3

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120
53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail:econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl
Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Joanna Antczak: Wpływ opłat środowiskowych na wyniki przedsiębiorstwa.....	11
Bartosz Bartniczak: Możliwości wykorzystania instrumentów zwrotnych w projektach z zakresu gospodarki odpadami.....	21
Sylwia Bożek, Beata Dubiel: Realizacja ryzyka nadzwyczajnego a kompensata jego skutków przez ubezpieczenie.....	30
Dorota Burzyńska: Zrównoważona gospodarka wodna na przykładzie metropolii paryskiej.....	42
Iwona Dorota Czechowska: Poszukiwanie rzetelności w kontekście kodeksów zawodowych na przykładzie sektora bankowego.....	53
Karolina Daszyńska-Żygadło, Bożena Ryszawska: Rola społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw w <i>sustainability transition</i>	62
Anna Dąbkowska: Udział kredytu bankowego w finansowaniu małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce i w Niemczech.....	73
Leszek Dziawgo, Danuta Dziawgo: Wybrane aspekty CSR na rynku finansowym. Wyniki badań na reprezentatywnej próbie polskiego społeczeństwa.....	84
Małgorzata Gorzalczyńska-Koczkodaj: Dysfunkcje systemu sprawozdawczości w jednostkach sektora finansów publicznych.....	94
Renata J. Jedlińska: Wpływ gospodarki wirtualnej na gospodarkę realną – wybrane zagadnienia.....	104
Szymon Kasprowski: Kontrola zasadności pobierania świadczeń w razie choroby i macierzyństwa w polskim systemie ubezpieczeń społecznych w latach 2005–2013.....	117
Lidia Kłos: Źródła finansowania ochrony środowiska w Polsce.....	129
Magdalena Kogut-Jaworska: Problem nadmiernego zadłużania się jednostek samorządu terytorialnego w Polsce wobec wyzwań rozwojowych w nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej 2014–2020.....	139
Jan Koleśnik: Postkryzysowe narzędzia analizy nadzorczej a poziom bezpieczeństwa europejskiego systemu bankowego.....	149
Bożena Kołosowska, Agnieszka Huterska: Wykupy obligacji korporacyjnych na rynku Catalyst w latach 2013–2014 – na przykładzie obligacji deweloperskich.....	158
Jolanta Korkosz-Gębska: Wspieranie i promocja innowacji ekologicznych na przykładzie województwa lubelskiego.....	168

Andrzej Koza: System kwotowy a zatrudnienie osób niepełnosprawnych w Czechach i w Polsce	178
Wojciech Krawiec: Inwestowanie zaangażowane społecznie jako forma realizacji koncepcji SRI	190
Danuta Król: Wybrane instrumenty wspierania rozwoju lokalnego	201
Barbara Kryk: ERES jako wyraz rangi środowiska naturalnego w statystyce publicznej	210
Robert Kurek: Bitcoin a ekonomiczne funkcje pieniądza	219
Elwira Leśna-Wierszółowicz: Istota nadzoru nad otwartymi funduszami emerytalnymi w Polsce	229
Irena Łącka: Problemy oceny efektywności podmiotów ekonomii społecznej	241
Ewa Mazur-Wierzbicka: Nakłady inwestycyjne w ochronie środowiska w Polsce	252
Jarosław Pawłowski: Ekorating telefonów komórkowych	263
Tomasz Potocki: Instytucjonalne uwarunkowania i mechanizmy podnoszenia świadomości finansowej	274
Adriana Przybyszewska: Zagrożenia i grupy ryzyka współczesnych mikro-finansów	286
Ewa Spigarska: Opłata za gospodarowanie odpadami jako dochód gminy....	297
Błażej Suproń: Wpływ elektronicznego systemu poboru opłat drogowych na inwestycje przedsiębiorstw na przykładzie województwa zachodniopomorskiego	307
Magdalena Swacha-Lech: Problem świadomości finansowej w kontekście gromadzenia oszczędności emerytalnych	317
Marta Szaja: Realizacja koncepcji zrównoważonego rozwoju a planowanie przestrzenne na szczeblu lokalnym	331
Marek W. Szewczyk: Przestrzenne zróżnicowanie rozwoju ekonomicznego powiatów województwa lubelskiego	342
Magdalena Ślebocka: Finansowy aspekt koncepcji rewitalizacji miast w świetle założeń do projektu ustawy o rewitalizacji	355
Aneta Tylman: Rewitalizacja jako kluczowy aspekt polityki finansowania i rozwoju zrównoważonego miast	364
Stanisław Wieteska: Emisja dwutlenku węgla przez pojazdy mechaniczne jako element zewnętrznych kosztów transportu drogowego w Polsce.....	372
Rafał Wilczyński: Znaczenie struktury właścicielskiej spółek publicznych dla rozwoju polskiego rynku kapitałowego w latach 2008–2012	386
Andrzej Wołoszyn, Romana Głowicka-Wołoszyn: Nierówności dochodowe gospodarstw domowych w Polsce w kontekście zrównoważonego rozwoju	396
Justyna Zabawa: Ekologiczne wyzwania współczesnej bankowości – przypadek grupy Deutsche Bank	408
Agnieszka Żołądkiewicz: Ekogospodarka w działalności banków jako przejaw koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu	418

Summaries

Joanna Antczak: Impact of environmental fees on company's financial results	11
Bartosz Bartniczak: The ability to use repayable instruments in projects relating to waste management.....	21
Sylvia Bożek, Beata Dubiel: Materialization of the exceptional risk vs. compensation of its effects by insurance.....	30
Dorota Burzyńska: Sustainable water management on the example of Paris Metropolis.....	42
Iwona Dorota Czechowska: The search for fairness in the context of professional codes on the example of the banking sector.....	53
Karolina Daszyński-Żygadlo, Bożena Ryszawska: The role of corporate social responsibility in <i>sustainability transition</i>	62
Anna Dąbkowska: The share of bank credit as sources of SMEs financing in Poland and in Germany	73
Leszek Dziawgo, Danuta Dziawgo: Selected aspects of CSR in the financial market – survey results on a representative sample of Polish society.....	84
Małgorzata Gorzalczyńska-Koczkodaj: Dysfunctions of the reporting system in public finance sector units	94
Renata J. Jedlińska: The effect of virtual economy on the real economy – selected issues.....	104
Szymon Kasprowski: The inspection of legitimate receiving of benefits in case of sickness and maternity in the Polish social insurance system in the years 2005–2013.....	117
Lidia Kłos: Sources of financing the environmental protection in Poland.....	129
Magdalena Kogut-Jaworska: Problems of excessive indebtedness of self-government units in Poland in the context of rising challenges for development in the European Union's financial perspective for 2014–2020.....	139
Jan Koleśnik: Post-crisis tools of the supervisory review process vs. the level of safety of the European banking system.....	149
Bożena Kołosowska, Agnieszka Huterska: Corporate bond redemption on the Catalyst market in the years 2013–2014 – the example of the property developers bonds	158
Jolanta Korkosz-Gębska: Supporting and promotion of eco-innovations based on The Lubelskie Voivodeship	168
Andrzej Koza: Quota scheme vs. employment of people with disabilities in The Czech Republic and Poland.....	178
Wojciech Krawiec: Impact investing as a form of the realization of SRI conception.....	190
Danuta Król: Some local development support tools	201

Barbara Kryk: EEEA as evidence for the importance of the natural environment in public statistics	210
Robert Kurek: Bitcoin vs. economic functions of money	219
Elwira Leśna-Wierszółowicz: The essence of supervision of open pension funds in Poland	229
Irena Łącka: Problems of effectiveness evaluation of social economy entities	241
Ewa Mazur-Wierzbicka: Investment outlays in the environmental protection in Poland	252
Jarosław Pawłowski: Eco rating of mobile phones	263
Tomasz Potocki: Institutional conditions and mechanisms which improve the level of financial capabilities	274
Adriana Przybyszewska: Hazards and risk groups of modern microfinance	286
Ewa Spigarska: Fee for waste management as an income of a commune	297
Błażej Suproń: Influence of electronic road toll collection system on business investments on the example of The West Pomeranian Voivodeship	307
Magdalena Swacha-Lech: The problem of financial awareness in the context of gathering of retirement savings	317
Marta Szaja: The realisation of sustainable development concept vs. local-level spatial planning	331
Marek W. Szewczyk: Spatial diversity of economic development of poviats of The Lubelskie Voivodeship	342
Magdalena Ślebocka: Financial aspect of the concept of urban renewal in the light of the objectives of the project of Revitalization Act	355
Aneta Tylman: Revitalization as the key aspect of the financing and urban sustainable development policy	364
Stanisław Wieteska: Carbon dioxide emissions by motor vehicles as part of the external costs of road transport in Poland	372
Rafał Wilczyński: Significance of public companies ownership structure for Polish capital market development in the years 2008–2012	386
Andrzej Wołoszyn, Romana Głowicka-Wołoszyn: Income inequality of Polish households in the context of sustainable development	396
Justyna Zabawa: Environmental challenges of contemporary banking – the case of Deutsche Bank Group	408
Agnieszka Żołądkiewicz: Ecomanagement in the activities of banks as a manifestation of the concept of corporate social responsibility	418

Karolina Daszyńska-Żygadło, Bożena Ryszawska

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

e-mails: karolina.zygadlo@ue.wroc.pl; bozena.ryszawska@ue.wroc.pl

---

ROLA SPOŁECZNEJ ODPOWIEDZIALNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW W *SUSTAINABILITY TRANSITION*

THE ROLE OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN *SUSTAINABILITY TRANSITION*

DOI: 10.15611/pn.2015.395.06

Streszczenie: Artykuł przedstawia rolę społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw (SOP) w *sustainability transition*. Teza postawiona brzmi: dotychczasowy zakres i sposób implementacji SOP w biznesie europejskim jest niewystarczający. Powinien obejmować istotne aspekty działalności firmy i jej wpływ na społeczeństwo i środowisko oraz być częścią wielo-piętrowego zarządzania publicznego (*multilevel governance*), wspierającego *sustainability transition*. Dokonano zestawienia najbardziej popularnych ujęć zagadnienia *sustainability transition* obecnych w literaturze. Scharakteryzowano rolę różnych aktorów w niezbędnej transformacji gospodarki. Pokazano zmieniającą się rolę i nowy zakres działań przedsiębiorstw w ramach ich społecznej odpowiedzialności, zwanej obecnie szerzej *corporate sustainability*. W artykule przedstawiono metodę *multilevel perspective*, stworzoną przez F.W. Geelsa, efektywną w analizie transformacji systemów złożonych¹.

Słowa kluczowe: społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw, *sustainability transition*, zrównoważony rozwój, *corporate sustainability*.

Summary: The aim of this article is to demonstrate the role of corporate social responsibility (CSR) as an instrument of sustainability transition. *Sustainability transition* means a transformation of the economic and socio-technical system towards more environmentally sustainable and socially equitable. The current scope of implementation of CSR in business is insufficient. CSR should cover the important aspects of the business and its impact on society and the environment and be part of a multilevel governance, supporting the sustainability transition. The authors have made a literature overview of the most popular understanding of sustainability transition. Then the description of the role of various actors in the necessary transformation of the economy has been made. Finally a changing role and a new range of business activities has been showed within the framework of their corporate social responsibility. The article uses the *multilevel perspective* created by F.W. Geels effective in the analysis of the transformation of complex systems.

Keywords: corporate social responsibility, sustainability transition, sustainable development, corporate sustainability.

---

¹ Publikacja została sfinansowana ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2011/03/B/HS4/05359.

1. Wstęp

Sustainability transition jest pojęciem praktycznie niemal nieobecnym w polskiej literaturze naukowej. W potocznym odbiorze najczęściej rozumiane jest jako wielopoziomowa transformacja systemu gospodarczego i technologiczno-społecznego, zmierzająca w stronę rozwoju bardziej zrównoważonego środowiskowo i sprawiedliwego społecznie. Mówi się też o niej w kontekście transformacji skłaniającej się ku gospodarce „zielonej”, niskoemisyjnej i zasobooszczędnej, opartej na technologiach czystych i innowacjach ogólnie zwanych ekologicznymi.

Istotnym impulsem do głębszego zainteresowania się *sustainability transition* okazał się m.in. ostatni wielowymiarowy kryzys gospodarczy, ekologiczny i społeczny. Jak wiadomo, jego cechami szczególnymi są wyjątkowa głębokość i rozległość, a wspólną przyczyną obecny model gospodarczy, w którym podstawowym kryterium sukcesu jest wzrost mierzony PKB. Powrót do sytuacji sprzed kryzysu uważany jest za niemożliwy, stąd konieczne stało się znalezienie nowego modelu, odpowiedniego do wyzwań gospodarczych, środowiskowych i społecznych XXI w.²

Współczesne problemy środowiskowe, takie jak zmiany klimatu, utrata różnorodności biologicznej i wyczerpywanie się zasobów, oraz społeczne, związane z nierównościami w dystrybucji dochodów, są obecnie ogromnym wyzwaniem rozwojowym. Sprostanie mu wydaje się możliwe jedynie poprzez głębokie zmiany strukturalne w systemie produkcji i konsumpcji. Podmiotami skutecznie mogącymi dokonać tych zmian są takie grupy aktorów, jak przedsiębiorstwa, poszczególne gałęzie przemysłu, różnorodni decydenci, politycy, grupy konsumenckie, społeczeństwa obywatelskie, inżynierowie i naukowcy. Tak zwana tranzycja³ oznacza zatem proces złożony i długotrwały, obejmujący wiele obszarów i podmiotów⁴.

Tłumaczenie terminu *sustainability transition* na język polski nie oddaje precyzyjnie jego znaczenia. Można jednak pokusić się o stwierdzenie, że jest to przejście (ukierunkowanie, tranzycja) od gospodarki dotychczasowej do działalności odpowiedzialnej środowiskowo i społecznie: do gospodarki niskoemisyjnej, zasobooszczędnej, „zielonej”, opartej na „czystych” technologiach; do odpowiedzialnej konsumpcji; większej sprawiedliwości i równości społecznej wewnątrz- i międzypokoleniowej.

Celem artykułu jest wskazanie na rolę społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw (SOP) w *sustainability transition*. Teza tu postawiona brzmi: dotychczasowy zakres i sposób implementacji SOP w biznesie europejskim jest niewystarczający. Powinien obejmować istotne⁵ aspekty działalności firmy i jej wpływ na społeczność

---

² Zobacz np. T. Jackson, *Prosperity without Growth. Economics for Finite Planet*, Earthscan, London 2009; G. Kołodko, *Neoliberalizm i światowy kryzys gospodarczy*, „Ekonomista” 2010, nr 1.

³ Pojęcia „tranzycja” używa prof. Lech Zacher w swoim artykule *Wymiary dyskursu ekologicznego – przegląd problemów i wybranej literatury*, „Problemy Ekorozwoju” 2011, vol. 6, nr 2, s. 83–92.

⁴ F.W. Geels, *The multi-level perspective on sustainability transitions: Responses to seven criticisms*, „Environmental Innovation and Societal Transitions” 2011, no. 1, s. 24.

⁵ Istotne – tu: zgodnie z normą ISO 26000.

stwo i środowisko oraz być częścią wielopoziomowego zarządzania publicznego (*multilevel governance*), wspierającego *sustainability transition*. W pierwszej części dokonano zestawienia najbardziej popularnych ujęć zagadnienia obecnych w literaturze. W drugiej – scharakteryzowano rolę różnych aktorów w niezbędnej transformacji gospodarki. Trzecia poświęcona jest zmieniającej się roli i nowemu zakresowi działań przedsiębiorstw w ramach ich społecznej odpowiedzialności, zwanej obecnie szerzej *corporate sustainability*. W artykule społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw (SOP) jest tożsama z używanym w polskich publikacjach pojęciem *corporate social responsibility* (CSR).

2. Rozumienie *sustainability transition*

Od wielu lat narastające kryzysy gospodarcze, środowiskowe, społeczne i polityczne dały znać o sobie w formie szczególnie nasilonej w trakcie ostatniego globalnego kryzysu finansowego. Stały się one akceleratorem fundamentalnych zmian systemowych, które – poprzez krytykę dotychczasowego, generującego nierównowagi systemu – prowadzą w stronę *sustainability transition*⁶. Jak ujął to M. McIntosh, obecnie toczy się jednocześnie wiele transformacji: od gospodarki wysokoemisyjnej do niskoemisyjnej; od społeczeństwa głębokich nierówności do egalitaryzmu; od codziennej praktyki naruszania praw człowieka do wspólnot sprawiedliwych społecznie⁷. I. Røpke z kolei zwraca uwagę, że głównym obszarem zmian są systemy produkcji i konsumpcji, a w szczególności socjotechniczny system produkcji i dystrybucji energii, system transportu i sposób produkcji jedzenia⁸.

Intelektualne ogarnięcie tak różnorodnych aspektów zmian napotyka ograniczenia w postaci zbyt szczegółowo podzielonej na dyscypliny, wręcz „pokawałkowanej”, nauki i niechęci większości przyporządkowanych do konkretnych „szufladek” naukowców do przekraczania granic i podejmowania intelektualnego ryzyka do podejścia interdyscyplinarnego. Zwłaszcza że zjawiska, które zachodzą wokół nas, mają bardzo złożoną naturę i często są nieprzewidywalne, co dodatkowo utrudnia ich rozumienie. Kluczowymi słowami dla obecnego ukierunkowania/przejścia (tranzycji) są: uczenie się, adaptacja i transformacja. Ponieważ problemy są złożone i nie zawsze można zidentyfikować ich przyczyny i skutki, musimy się ciągle uczyć, działając, musimy obserwować, adaptować się do zmian i zaakceptować proces ciągłej tranzycji. M. McIntosh w pracy *The Necessary Transition* stwierdza kategorycz-

---

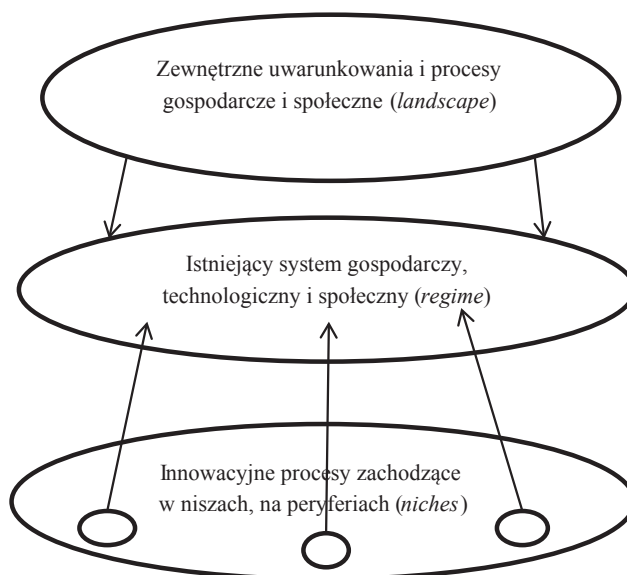
⁶ D.A. Loorbach, R. Lijnis Hufferreuter, *Exploring the economic crisis from a transition management perspective*, „Environmental Innovation and Societal Transitions” 2013, vol. 6, s. 35–46.

⁷ M. McIntosh, *The Necessary Transition. The Journey towards the Sustainable Enterprise Economy*, Greenleaf Publishing, London 2013, s. 3.

⁸ I. Røpke, *Sustainability transitions in the perspective of ecological macroeconomics*, The 10th Biennial Conference of the European Society for Ecological Economics, 18–21 June 2013, Lille, France.

nie, że przemiana jest konieczna, że właśnie się dokonuje i dobrze, że zachodzi, ze względu na wyzwania, jakie stoją przed światem⁹.

W ramach *sustainability transition* możliwe są trzy opcje: 1) poważna przebudowa dotychczasowego kapitalistycznego systemu gospodarczego, 2) „zielona” rewolucja przemysłowa, 3) „zielony” wzrost¹⁰. Transformacja mająca na celu budowę nowego modelu gospodarki może być realizowana poprzez kooperację rządów z organizacjami międzynarodowymi, a także przez współpracę biznesu z interesariuszami. Samą *sustainability transition* można przedstawić graficznie w formie struktury wielopoziomowej (*multilevel perspective*) opracowanej przez F.W. Geelsa¹¹:

Rys. 1. Podejście wielopoziomowe do *sustainability transition*

Źródło: opracowanie własne na podstawie: F.W. Geels, *The multi-level perspective on sustainability transitions: Responses to seven criticism*, „Environmental Innovation and Societal Transition” 2011, no. 1.

Podejście to zakłada, że transformacja nie jest procesem liniowym, ale skutkiem zdarzeń zachodzących na trzech poziomach:

- w niszach (*niches*) – miejscu radykalnych innowacji;

⁹ M. McIntosh, wyd. cyt., s. 3.

¹⁰ F. Geels, *The impact of the financial-economic crisis on sustainability transitions: Financial investment, governance and public discourse*, „Environmental Innovation and Societal Transition” 2013, no. 6.

¹¹ F.W. Geels, *The multi-level...*, s. 26.

- w dominującym systemie gospodarczym, technologicznym i społecznym (istniejące sposoby produkcji, konsumpcji, zarządzania, zasady i regulacje prawne – *socio-technical regime*);
- w zewnętrznym otoczeniu ekonomiczno-społeczno-technologicznym (trendy demograficzne, ideologie polityczne, kryzys finansowy, wartości społeczne i reguły makroekonomiczne itp. – *socio-technical landscape*).

Sustainability transition jest efektem końcowym interakcji pomiędzy procesami zachodzącymi na tych poziomach. W niszach inicjowane są zmiany, które mogą być akceleratorem zmian w dominującym systemie, a procesy zachodzące w otoczeniu zewnętrznym wywierają presję na ten system, którego destabilizacja tworzy okazję (*opportunity windows*) dla kolejnych innowacji tworzonych w niszach¹².

Sustainability transition wymaga ograniczenia skali gospodarki – zarówno produkcji, jak i konsumpcji; odejścia od imperatywu i dogmatu wzrostu gospodarczego; zmniejszenia nierówności społecznych zarówno wewnątrz krajów, jak i w relacjach międzynarodowych; redukcji niestabilności makroekonomicznej; adaptacji instytucji publicznych do gospodarki nieopartej na paliwach kopalnych, rosnącym zużyciu zasobów naturalnych i degradacji środowiska. Jest więc zmianą zmierzającą do gospodarki lokalnej, mniej złożonej, w większym stopniu wykorzystującej zaangażowanie społeczne w lokalne, oddolne projekty¹³.

3. Aktorzy *sustainability transition*

Sustainability transition to zespół procesów zachodzących równolegle w sferze technologii, polityki, w gospodarce oraz w społeczeństwie obywatelskim. W procesy te zaangażowanych jest wielu aktorów, których można pogrupować następująco¹⁴:

- państwa (rządy), decydenci i lokalne samorządy;
- przedsiębiorstwa;
- konsumenci i organizacje pozarządowe (społeczeństwo obywatelskie).

Każda z tych grup odgrywa specyficzną rolę w tych procesach, wykorzystując inne zasoby i inne, adekwatne do celów instrumenty¹⁵.

Pierwsza odgrywa rolę bodaj decydującą, przynajmniej w inicjacji tych procesów. Albowiem to decydenci polityczni, we współpracy z naukowcami, zainicjowali proces diagnozowania sytuacji kryzysowej. Do rządów i międzynarodowych organizacji należy zaproponowanie strategii, polityki, programów wyjścia z systemowego kryzysu i instrumentów finansowych stymulujących gospodarkę w postaci przyspieszających zmiany zachęt dla przedsiębiorców. Państwo i podmioty publiczne mają

¹² Tamże.

¹³ I. Röpke, wyd. cyt., s. 6.

¹⁴ Tamże, s. 25.

¹⁵ J. Farla et al., *Sustainability transitions in the making: A closer look at actors, strategies and resources*, „Technol. Forecast. Soc. Change” 2012, vol. 79, issue 6, s. 995.

do odegrania nową rolę w rozwiązywaniu skomplikowanego splotu problemów gospodarczych, społecznych i środowiskowych: muszą formułować strategiczne cele, tworzyć ramy instytucjonalne i pośredniczyć we współpracy na linii rząd–biznes–społeczeństwo.

Jednym z efektów tej aktywności państw i organizacji międzynarodowych jest kilka znaczących dokumentów proponujących kierunek zmian w gospodarce, powstałych w latach 2009–2013: Global Green New Deal – raport państw G20¹⁶; raport OECD Towards Green Growth¹⁷; strategia rozwoju Unii Europejskiej Europe 2020¹⁸. Wspólną cechą tych dokumentów diagnostycznych i strategicznych są zawarte w nich zarysy koncepcji globalnego „zielonego” ładu, „zielonej” gospodarki lub „zielonego” wzrostu.

Przedsiębiorstwa z kolei realizują koncepcję społecznej i środowiskowej odpowiedzialności, która ma zmniejszyć ich negatywny wpływ na środowisko naturalne i otoczenie społeczne. Wprowadzają nowe, „czyste” technologie oraz systemy zarządzania środowiskowego (EMAS), które wspierają innowacje środowiskowe. W ostatnich latach popularność zyskuje koncepcja *corporate sustainability*, która ma szerszy zakres niż społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw i wpisuje się w interesujące nas tu przejście (*sustainability transition*).

Ostatnia grupa aktorów – konsumenci i organizacje pozarządowe – ma za zadanie oddziaływać na zmianę wzorców myślenia i zachowań poprzez edukację, kampanie informacyjne i wywieranie presji na decydentów. Rosnąca świadomość konsumentów będzie kształtować popyt na dobra i usługi środowiskowe, co w konsekwencji wymusi zmiany w produkcji i podaży tych dóbr.

4. Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw jako instrument wspierający *sustainability transition*

Niezwykle istotną rolę w procesie transformacji gospodarki może niewątpliwie odegrać wcielanie w życie koncepcji społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw (SOP), wprowadzanej przez przedsiębiorstwa, korporacje, banki, instytucje publiczne¹⁹.

Koncepcja SOP podkreśla odpowiedzialność przedsiębiorstw za skutki ich działań gospodarczych dla środowiska naturalnego i zdrowia ludzi oraz zwraca uwagę na etykę postępowania (prawa człowieka, prawa pracowników). Ważnym zadaniem dla firmy staje się harmonijne pogodzenie osiągnięcia zysku i zwiększania swojej wartości

---

¹⁶ UNEP, A Global Green New Deal, Geneva 2009, www.unep.org.

¹⁷ OECD, Towards Green Growth, 2011, <http://www.oecd.org/greengrowth/48224539.pdf>.

¹⁸ Europe 2020. A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth, 2010, www.europa.eu.

¹⁹ L. Eberhard-Harribey, *CSR as a new paradigm in the European policy: how CSR comes to legitimate the European regulation process*, „Corporate Governance” 2006, vol. 6, no. 4, s. 358–368.

dla akcjonariuszy z odpowiedzialnością wobec pracowników i interesariuszy z otoczenia firmy, z wpływem na jakość ich życia oraz stan środowiska naturalnego²⁰.

Problematyka społecznej odpowiedzialności biznesu (SOP) jest już szeroko omawiana w literaturze zagranicznej i polskiej. SOP definiuje się w węższy i szerszy sposób. W węższym ujęciu jest to zakres, w jakim społeczne, środowiskowe i etyczne ryzyka oraz korzyści są uwzględniane w celu ochrony i wzrostu wartości firmy dla akcjonariuszy²¹. Autorem szerszej definicji jest A. Carroll²². Według niego „społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa obejmuje ekonomiczne, prawne i filantropijne oczekiwania społeczeństwa wobec organizacji w danym okresie”. Z naszego punktu widzenia szczególnie użyteczne są definicje SOP związane z koncepcją interesariuszy mających oczekiwania wobec firmy wynikające z faktu, iż każde przedsiębiorstwo współistnieje w danym środowisku lokalnym z innymi uczestnikami życia społecznego. Wśród interesariuszy szczególną pozycję zajmują konsumenci i szeroko rozumiane społeczeństwo obywatelskie, których roli w ocenie przedsiębiorstwa nie można ignorować, zwłaszcza po doświadczeniach ostatniego kryzysu finansowego. B. Rok pisze: „W obliczu poważnego kryzysu gospodarczego ostatnich lat liderzy największych przedsiębiorstw, a także przedstawiciele czołowych ośrodków naukowych, szukają takich dróg dalszego rozwoju, które włączają oczekiwania różnorodnych grup interesariuszy w sam proces tworzenia wartości i uwzględniają gwałtownie występujące zmiany w dalszym i bliższym otoczeniu”²³. Dlatego też można przyjąć, że SOP jest „efektywną strategią zarządzania w przedsiębiorstwie, która przyczynia się do wzrostu konkurencyjności danego przedsiębiorstwa, budowania reputacji i jednocześnie kształtowania korzystnych warunków dla rozwoju społecznego i ekonomicznego”²⁴. Podobne ujęcie zawiera standard ISO 26000, najnowsza norma wdrażania społecznej odpowiedzialności w przedsiębiorstwach. Mamy tu jednak szerszą definicję, która mówi o odpowiedzialności organizacji za wpływ jej decyzji i działań na społeczeństwo i środowisko; o konieczności przejrzystych i etycznych zachowań, które przyczynią się do rozwoju, zdrowia i dobrobytu społecznego. Podejmowane zobowiązania muszą brać pod uwagę oczekiwania interesariuszy, muszą być zgodne z prawem oraz międzynarodowymi normami postępowania, a także muszą być zintegrowane z działaniami organizacji²⁵.

²⁰ C. Laszlo, *Sustainable Value*, Greenleaf Publishing, London 2008, s. 155.

²¹ K. Davis, R. Blomstrom, *Business and Society. Environment and Responsibility*, McGraw-Hill, New York 1975; S.C. Certo, S.T. Certo, *Modern Management*, Pearson Prentice Hall, Singapore 2006.

²² A.B. Carroll, *A Tree-Dimensional Conceptual Model of Corporate Social Performance*, „Academy of Management Review” 1979, vol. 4, no. 4, s. 497–505.

²³ B. Rok, *Instytucjonalizacja społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw. Perspektywa teoretyczna i strategia badawcza*, [w:] *Oblicza społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw*, red. W. Pańków, B. Rok, M. Strumińska-Kutra, Scholar, Warszawa 2010, s. 20.

²⁴ W. Gasparski, A. Lewicka, B. Rok, *Europejskie i światowe standardy etyki oraz społecznej odpowiedzialności w działalności gospodarczej*, [w:] *Europejskie standardy etyki i społecznej odpowiedzialności biznesu*, red. W. Gasparski, Wydawnictwo WSPiZ, Warszawa 2003, s. 54.

²⁵ www.iso.org.

Dotychczas realizowana koncepcja SOP poddawana jest krytyce w związku z globalnym kryzysem finansowym. W. Visser pisze nie bez racji: aby dokonać zmiany, trzeba przyznać się do klęski. Koncepcja SOP nie sprawdziła się jako idea społecznej i środowiskowej odpowiedzialności. Globalny kryzys finansowy ukazał wielopoziomą klęskę odpowiedzialności – od poziomu jednostek, przez korporacje, do poziomu sektora finansowego i całego kapitalistycznego systemu. Firmy najwyżej notowane w rankingach SOP odegrały czołową rolę w skrajnie nieetycznym procederze tworzenia nazbyt ryzykownych instrumentów finansowych sprzedawanych klientom, w agresywnym nastawieniu na zysk, prywatyzacji profitów i uwspólnianiu kosztów swej działalności²⁶. Niepowodzenie idei społecznej odpowiedzialności w firmach miało kilka przyczyn:

- implementacja SOP była ograniczona do największych przedsiębiorstw i korporacji, ograniczała się do *public relations*, nie była integrowana z całą działalnością firmy;
- dzięki zastosowaniu modelu zarządzania jakością uzyskiwano stopniową poprawę wizerunku firmy, ale nie odpowiadało to skali problemów stojących przed firmą;
- wprowadzanie idei SOP nie przynosiło efektów ekonomicznych; rynek wciąż nagradzał firmy, które generowały efekty zewnętrzne i obciążały kosztami ich likwidacji społeczeństwa.

W. Visser proponuje nową koncepcję odpowiedzialności firm, którą nazywa CSR 2.0 (*Corporate Social Responsibility*). Jest to podejście aktualne w „erze odpowiedzialności”, jak nazywa on obecny pokryzysowy czas poszukiwania nowego, zrównoważonego i odpowiedzialnego modelu rozwoju. CSR 2.0 oznacza odejście od działań filantropijnych, od sponsorowania imprez, organizowania spotkań integracyjnych i budowania wizerunku firmy, a przejście do tworzenia strategii ograniczania negatywnego wpływu firm na środowisko i otoczenie społeczne, do rzeczywistego inwestowania w odpowiedzialne projekty, np. „czyste” technologie i energooszczędne produkty²⁷.

Wyzwania zrównoważonego rozwoju powodują, że przedsiębiorstwa powinny zmienić swoje priorytety i wizerunek. Wyniki przedsiębiorstwa w długim okresie związane są z jego funkcjonowaniem w zmieniającym się i coraz bardziej wymagającym otoczeniu. Rosnąca świadomość i oczekiwania interesariuszy (konsumentów, kooperantów, inwestorów, banków, organizacji pozarządowych) oraz regulacje prawne przyjmowane przez rządy, a dotyczące zmniejszania presji na środowisko i wspierające spójność społeczną, powinny skłonić firmy do spojrzenia na swoją wartość systemowo, całościowo i długofalowo. Nową kategorią musi stać się wartość firmy dla interesariuszy lub inaczej – przyszła wartość firmy. Wartość ta wyraża

---

²⁶ W. Visser, *The Future of CSR: Towards Transformative CSR, or CSR 2.0*, Kaleidoscope Futures Paper Series, no. 1, 2012, s. 1.

²⁷ Tamże, s. 12.

się nie tylko poprzez wyniki finansowe, lecz także poprzez działania firmy w wymiarze społecznym, środowiskowym i ładu korporacyjnego, w literaturze zwane *sustainable value*²⁸.

Włączenie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw do europejskiej strategii transformacji gospodarki wydaje się konieczne. Koncepcja SOP, praktykowana od wielu lat w przedsiębiorstwach, jest gotowym w sensie formalnym projektem, wykorzystywanym w ramach istniejącego układu instytucjonalnego. Unia Europejska i kraje członkowskie, realizując politykę zrównoważonego rozwoju gospodarki, podkreślają rolę SOP jako projektu instytucjonalnego, dążącego do regulacji pozarynkowych oddziaływań przedsiębiorstw na interesariuszy. SOP staje się też koncepcją kontroli korporacji międzynarodowych przez państwa narodowe. Dodatkowo, wobec kryzysu zaufania społecznego, SOP staje się sposobem przywracania legitymizacji instytucjom gospodarczym poprzez zwiększanie udziału interesariuszy w kreowaniu strategii rozwoju przedsiębiorstwa.

Unia Europejska przyjęła w październiku 2011 r. nową strategię w zakresie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw (A renewed EU strategy 2011–2014 for Corporate Social Responsibility). W dokumencie tym podkreśla się wpływ CSR na sześć głównych czynników konkurencyjności firmy: obniżenie kosztów, zarządzanie zasobami ludzkimi, relacje z klientami, innowacje, zarządzanie ryzykiem i wyniki finansowe. Zalecenia strategii mówią, że implementacja zasad CSR wymaga gromadzenia i ujawniania informacji na temat społecznie i środowiskowo odpowiedzialnych działań firm. Unia Europejska jest światowym liderem w ujawnianiu informacji niefinansowych – już obecnie aż 2500 europejskich spółek publikuje raporty CSR.

5. Zakończenie

Szansą dla rozwoju społecznej i środowiskowej odpowiedzialności jest wzrost zainteresowania tematyką SOP w środowisku międzynarodowym, w tym popularyzacja ISO 26000. Wsparciem jest też nowa strategia UE dotycząca SOP, a także projekty promowania SOP, finansowane przez fundusze europejskie²⁹.

Przedstawione tu strategie, dokumenty, wnioski z kryzysu, rosnąca świadomość interesariuszy sprawiają, że koncepcja SOP, sprawdzona już w praktyce i zmodyfikowana, może pozwolić na realizację wielu celów i oczekiwań. Promowanie SOP zwiększy wiedzę i świadomość menedżerów, wprowadzi ideę zrównoważonego rozwoju do gospodarki, pozwoli zwiększyć odpowiedzialność spółek (a w przyszłości także instytucji publicznych) za swoje działania, zwiększy przejrzystość i dostępność informacji (również niefinansowych) o firmach, odbuduje zaufanie społeczne,

---

²⁸ EABIS Research Project, 2009, *Sustainable Value, Corporate Responsibility, Market Valuation and Measuring the Financial and Non-Financial Performance of the Firm*, www.eabis.org.

²⁹ Tamże, s. 8.

wesprze partnerstwo między przedsiębiorstwem a interesariuszami. Społeczna odpowiedzialność umieszczona została w nowej polityce Unii Europejskiej jako ważne narzędzie odbudowy kapitału zaufania społecznego pomiędzy przedsiębiorstwami, obywatelami i politykami. Koncepcja ta uzyskuje także wsparcie w programach krajowych i funduszach europejskich³⁰.

Koncepcja SOP w nowym ujęciu – jako narzędzie transformacji w stronę zrównoważonego rozwoju – może pełnić jednocześnie funkcje edukacyjne, prorozwojowe, kulturowe. Może być szansą na odbudowanie wartości niezbędnych do dynamicznego i innowacyjnego rozwoju w globalnej gospodarce. Pierwsze pędy nowego już widać: zauważalne jest np. w ostatnim czasie wprowadzanie idei społecznej i środowiskowej odpowiedzialności w instytucjach publicznych w Wielkiej Brytanii i Niemczech, w międzynarodowych organizacjach gospodarczych i politycznych, na uniwersytetach, w szkołach publicznych, w samorządach miast i gmin oraz organizacjach pozarządowych.

Literatura

- Carroll A.B., 1979, *A Tree-Dimensional Conceptual Model of Corporate Social Performance*, „Academy of Management Review”, vol. 4, no. 4, s. 497–505.
- Certo S.C., Certo S.T., 2006, *Modern Management*, Pearson Prentice Hall, Singapore.
- Davis K., Blomstrom R., 1975, *Business and Society. Environment and Responsibility*, McGraw-Hill, New York.
- EABIS Research Project, 2009, *Sustainable Value, Corporate Responsibility, Market Valuation and Measuring the Financial and Non-Financial Performance of the Firm*.
- Eberhard-Harribey L., 2006, *CSR as a new paradigm in the European policy: how CSR comes to legitimate the European regulation process*, „Corporate Governance”, vol. 6, no. 4.
- Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, 2010, KOM(2010), Bruksela.
- European Commission, 2009, *Towards greater corporate responsibility. Conclusions of EU-funded research*, Brussels.
- European Commission, 2011, *A renewed EU strategy 2011–2014 for Corporate Social Responsibility*, Brussels.
- European SRI Study 2010, www.eurosif.org (15.04.2015).
- Farla J. et al., 2012, *Sustainability transitions in the making: A closer look at actors, strategies and resources*, „Technol. Forecast. Soc. Change”, vol. 79, issue 6, s. 991–998.
- Gasparski W., Lewicka A., Rok B., 2003, *Europejskie i światowe standardy etyki oraz społecznej odpowiedzialności w działalności gospodarczej*, [w:] *Europejskie standardy etyki i społecznej odpowiedzialności biznesu*, red. W. Gasparski, Wydawnictwo WSPiZ, Warszawa.
- Geels F.W., 2011, *The multi-level perspective on sustainability transitions: Responses to seven criticisms*, „Environmental Innovation and Societal Transitions”, no. 1, s. 24–40.

---

³⁰ Więcej na ten temat: Program „Zwiększenie konkurencyjności regionów poprzez społeczną odpowiedzialność biznesu (CSR)” realizowany w ramach Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy. MŚP będą mogły ubiegać się o pomoc finansową na realizację najlepszych projektów w dziedzinie CSR, www.programszwajcarski.gov.pl.

- Jackson T., 2009, *Prosperity without Growth*, Earthscan, London.
- Laszlo C., 2008, *Sustainable Value*, Greenleaf Publishing, London.
- McIntosh M., 2013, *The Necessary Transition. The Journey towards the Sustainable Enterprise Economy*, Greenleaf Publishing, London.
- Pańków W., Rok B., Strumińska-Kutra M. (red.), 2010, *Oblicza społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw*, Scholar, Warszawa.
- Røpke I., 2013, *Sustainability transitions in the perspective of ecological macroeconomics*, The 10th Biennial Conference of the European Society for Ecological Economics, 18–21 June, Lille, France.
- Stiglitz J., 2010, *Why we have to change capitalism*, „The Telegraph”, 23.01.
- The World Business Council for Sustainable Development, 2010, *Vision2050. The new agenda for business*, Geneva.
- Visser W., 2012, *The Future of CSR: Towards Transformative CSR, or CSR 2.0*, Kaleidoscope Futures Paper Series, no. 1.